



ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2015:21

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING, SCHAKTÖVERVAKNING



## Danvikens hospital

RAÄ Stockholm 13:1, Sicklaön 37:2  
Nacka socken och kommun, Södermanland

Tomas Ekman







ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2015:21  
SÄRSKILD ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING, SCHAKTÖVERVAKNING

# Danvikens hospital

RAÄ Stockholm 13:1, Sicklaön 37:2  
Nacka socken och kommun, Södermanland

Tomas Ekman

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB  
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro  
Telefon 019-609 04 10

[www.arkeologgruppen.se](http://www.arkeologgruppen.se)  
[arkeologgruppen@arkeologgruppen.se](mailto:arkeologgruppen@arkeologgruppen.se)

© 2015 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2015:21

Författare Tomas Ekman

Grafisk form Nina Balknäs @ Högtorps Diverse

Omslagsfoto Utsikt från schaktet. Till höger syns Saltsjö kvarn,  
i fonden Saltsjön. Foto av Tomas Ekman.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371\_140001

## Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	6
Syfte .....	7
Metod och genomförande .....	7
Resultat .....	8
Tolkning och utvärdering.....	11
Referenser .....	12
Administrativa uppgifter .....	13



Figur 1. Karta över trakten kring Danvikens hospital med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en röd prick.

## Sammanfattning

Arkeologgruppen utförde den 16 mars 2015 en schaktövervakning vid Danvikens Hospital i Nacka socken och kommun, Södermanland. Anledningen var nydragning av avlopp samt att en fettavskiljare skulle installeras. Övervakningen gällde ett cirka 60 meter långt schakt samt en cirka 3x4,5 meter stor grop. Schaktningen kom endast att beröra mark med sentida ingrepp i form av grundförstärkningar, rör, kablar och bergsprängning. Nordöst om huvudbyggnaden fanns dock smärre inslag av äldre kulturlager bland fyllnadsmassorna i äldre schakt.



Figur 2. Hospitalsområdet vid Danviken i ett utsnitt ur en karta från 1774. Av de många byggnaderna återstår idag endast huvudbyggnaden som vi ser nära det sydöstra hörnet av hospitalsområdet. Där syns tydligt även vattendraget som förband Hammarbysjön och Saltsjön. Ån var kulverterad under huvudbyggnaden.

## Bakgrund och kulturmiljö

En arkeologisk förundersökning i form av en schaktövervakning har utförts vid Danvikens hospital, Nacka socken och kommun, Södermanland. Anledningen var att en ny avloppsledning och en anläggning för fettavskiljning skulle installeras. Länsstyrelsen i Stockholms län gav i uppdrag åt Arkeologgruppen att sköta övervakningen. Arbetet utfördes 16 mars 2015 och bekostades av Mindhouse AB.

Danvikens hospital etablerades på platsen år 1551 efter beslut av Gustav Vasa. Hospitalet flyttades då dit från Gråmunkeholmen (nuvarande Ridderholmen). Inrättningen kom sedan att spela in viktig roll inom såväl sjuk- som fattig- och mentalvård. Den nuvarande huvudbyggnaden stod klar 1725. Jämte den hörde ett stort antal mindre byggnader till hospitalet. Här kom sedan många olika verksamheter att rymmas. Kritiken växte sig med tiden allt starkare mot undermåliga förhållanden och omänsklig behandling. Verksamheterna kom successivt att flyttas och en möjlighet till nyordning kom när kanalen mellan Hammarbysjön och Saltsjön planerades i början av 1900-talet. En ersättning för hospitalet, som då enbart riktade sig till "fattiga gamla", byggdes vid närbelägna Finnboda och 1915 flyttades verksamheten till det nybyggda Danvikshem. De flesta byggnader vid hospitalet revs och stora delar av det gamla området försvann när kanalen drogs fram. Huvudbyggnaden står dock kvar och har under de senaste 100 åren använts för olika ändamål. En bok med många intressanta ögonblicksbilder från hospitalet är Gustaf Näsströms *400 år på Danviken* från 1951.



Två mindre arkeologiska undersökningar har under åren 1992 och 1999 utförts vid hospitalet, båda i samband med grundförstärkningar. Resultaten skildras i en populär artikel (Bäck 2004). Följande korta sammanfattning bygger på fakta från den arkeologiska rapporten (Bäck 2003):

Vid förundersökningen 1992 upptogs tre utvändiga schakt intill huvudbyggnadens grundmurar. Ett schakt som redan tagits upp av exploatören för grundkontroll utvidgades. Dessutom upptogs tre schakt, varav ett i form av en 2x2 meter stor ruta, inne i byggnaden. Endast i ett av schakten fanns lämningar äldre än 1700-tal, bestående av mörkfärgad träflis. Lagret hade grävts av vid 1719 års grundläggning. Längs med byggnadens sydvästra sida påträffades ett dike av dräneringskaraktär, fyllt av upp till 0,2 meter stora stenar. Dräneringen ansågs som äldst höra till nuvarande huvudbyggnad.

I rutan inne i byggnaden påträffades kulturlager ovanpå ett trägolv med två nivåer. Den nedre trägolvsnivån låg omedelbart ovanpå orörd mark. Ett myntfynd antydde en äldsta datering till 1500-talet.

Vid undersökningen 1999 upptogs endast ett schakt inuti huvudbyggnaden. Schaktet utformades efter befintliga konstruktioner. Schaktet anslöt i sin västra del till schakt 6 (rutan) från förundersökningen 1992. Där fanns en bevarad lagerföljd upp till 1,6 meter, varav dock endast 0,3-0,4 meter utgjordes av intakta lager. De övre lagren utgjordes av raserings- och utjämningslager.

## Syfte

Syftet var att enligt Länsstyrelsens beslut kontrollera om fornlämning berördes av arbetsföretaget. Om eventuella lämningar var av enklare karaktär skulle de dokumenteras och tas bort. Om lämningar av komplex karaktär påträffades skulle Länsstyrelsen underrättas för ny prövning av ärendet.

## Metod och genomförande

Ett schakt togs upp längs större delen av den cirka 60 meter långa huvudbyggnaden. Schaktet var 0,5–0,6 meter brett och upp till 0,6 meter djupt. Gropen för fettavskiljaren anslöt i den västra avslutningen cirka 4 meter från den västra väggen. Schaktet förlades huvudsakligen till en befintlig gångväg.

## Resultat

Schaktet kom delvis att beröra tidigare grundförstärkningar av betong. Dessa sträckte sig som mest 2,7 meter ut från byggnaden. Förstärkningarna var framförallt märkbara vid byggnadens centrala, utskjutande parti. Där förlades schaktet omedelbart norr om betonggrunden, i fyllnadsmassor från grundarbetet. Området där fettavskiljaren skulle placeras var tidigare urschaktat och återfyllt. Där hade även omfattande sprängning skett av en bergklack, varav rester finns kvar norr om byggnaden. Mycket sprängsten hade sedan återfyllts inom området.



*Figur 3. Existerande bergsklack och pågående schaktning.  
Foto av Tomas Ekman.*

Den östra delen av schaktet kom delvis att förläggas där ett äldre elschakt fanns och här fanns även flera rör som gick in mot byggnaden. Det äldre schaktet var återfyllt med singel ned till cirka 0,5 meters djup. Därefter följde sand och grus, uppblandat med rester av kulturlager. Här återfanns några keramikskärvor av äldre rödgods och en del djurben. Allt var dock i omrört skick och ingen orörd lämning fanns på platsen.



*Figur 4. Typisk bild från östra delen av schaktet som upptogs av sentida installationer. Foto av Tomas Ekman.*



Figur 5. Schaktplan med iakttagelser markerade enligt ovanstående beskrivning.

## Tolkning och utvärdering

I schaktets östra del fanns omrörda massor som tyder på att kultur-  
lager berörts vid tidigare markarbeten. Dessa inslag saknades i den  
västra delen vars främsta karaktärsdrag var sprängsten från den  
bergsklack som sticker upp norr om hospitalsbyggnaden. Sannolikt  
har sprängningen skett i sen tid, förmodligen som en del av de grund-  
förstärkningsarbeten som gjorts vid minst två tillfällen. Vid framtida  
arbeten norr om hospitalsbyggnaden är möjligheterna med andra  
ord störst att hitta äldre lämningar nordöst om hospitalsbyggnaden.

## Referenser

### Tryckta källor

Bäck, M. 2003. Danvikens hospital – Köksavfall och byggnadslämningar från Sveriges första sjukhus. Södermanland, Nacka socken, Sicklaön 37:2, RAÄ 13. *UV Mitt, Rapport 2003:3*.

Bäck, M. 2004. Eländets historia – Danvikens hospital under 1600-talet, i: *Uppdrag Arkeologi. Stockholms län under dina fötter* (Red. L. Andersson, J. Anund, P. Bratt & J. Karlsson), s. 116–131.

Näsström, G. 1951. *400 år på Danviken*.

### Otryckta källor

#### *Kartor*

A67-25:2 Nacka socken, Sickla nr 1, geometrisk avmätning 1774

## Administrativa uppgifter

**Landskap:** Södermanland  
**Län:** Stockholms län  
**Kommun:** Nacka kommun  
**Socken:** Nacka socken  
**Fastighet:** Sicklaön 37:2

**Arkeologgruppens diarienummer:** Ag 2015\_02  
**Länsstyrelsens diarienummer:** 4311-43728-2014  
**Projektnr:** 2015\_02  
**Fornlämningsnr:** RAÄ Stockholm 13:1

**Projektgrupp:**  
Tomas Ekman, Annica Ramström

**Personal:**  
Tomas Ekman

**Undersökningstid:** 2015-03-16  
**Exploateringsyta:** 45 m<sup>2</sup>  
**Undersökt yta:** 60 löpmetrar  
**Koordinatsystem:** SWEREF 99 TM

**Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:**

—

**Digitalt arkiv:**

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

**Fynd:**

Inga fynd omhändertogs.

